

1
Παρουσίαση 2017 το
καντάκι Α.86 - Καρναβάλι
Σύη 2008

Τότης Μανδαλιός ο κανταδόρος ερευνητής.

Ομάδες λεμεσιανών γλεντζέδων
τραγουδούσαν στα σοκάκια
από το 1885.

Αποτελεί κατά κάποιον τρόπο την ζωντανή ιστορία των κανταδόρων της Λεμεσού ο Τότης Μανδαλιός. Κανταδόρος εδώ και 50 χρόνια ο ίδιος, έχει ερευνήσει παράλληλα όλα αυτά τα χρόνια το κεφάλαιο Κανταδόροι διασώζοντας μαρτυρίες μοναδικές για πρόσωπα κι πράγματα σε σχέση με αυτή την παράδοση που καλά κρατεί μέχρι σήμερα, στο λεμεσιανό Καρναβάλι.

Ο Τότης Μανδαλιός ξεκίνησε να τραγουδά το 1960 με την χορωδία του Κλέανθη Φανάρη. Η χορωδία πήρε αυτό το όνομα επειδή οι πρόβες γίνονταν στο σπίτι του Φανάρη, ακριβώς δίπλα από το σημερινό Διοικητήριο. Την χορωδία αυτή αποτελούσαν 12 άτομα. Ήταν η πρώτη ομάδα κανταδόρων που τραγουδούσε τετράφωνα και είχε φέρει τραγούδια από την Ελλάδα. Είχε ξεφύγει από το κατεστημένο των άλλων ομάδων που τραγουδούσαν πρίμο σεκόντο. Είχαν χωριστεί σε τενόρους, σεκόντους, βαρύτονους και μπάσους και είχαν δώσει μεγάλη βαρύτητα στο χορωδιακό ύφος. Όπως μας είπε ο Τότης Μανδαλιός είχαν την αμφιβολία, κατά πόσο συνεχίζουν τον πολιτισμό των κανταδόρων ή είχαν ξεφύγει και αποτελούσαν τετράφωνη χορωδία. Η ομάδα αυτή διαλύθηκε το 1968, όμως παρά το μικρό χρονικό διάστημα ζωής της, συνέτεινε στο να δημιουργηθούν κι άλλες τετράφωνες χορωδίες.

Στη συνέχεια ο Τότης Μανδαλιός συμμετείχε στη χορωδία Αρίων που επίσης διαλύθηκε και αργότερα στην χορωδία του Λόλλου Γιωργαλλέτου (που είχε ξεκινήσει το 1962), με την οποία συνεχίζει μέχρι σήμερα. Ταυτόχρονα τραγουδά και σε άλλες ομάδες κανταδόρων όπως οι Αρίωνες και τη χορωδία «Ανδρική Τετραφωνία» που έχει δημιουργηθεί γύρω στο 2000.

Το 1960 ο Τότης Μανδαλιός ξεκίνησε παράλληλα και την έρευνα γύρω από τους Κανταδόρους της Λεμεσού. Έλαβε συνεντεύξεις από πρόσωπα που ήταν τότε 80 με 85 χρονών και είχαν γεννηθεί το 1880, καταφέροντας να συλλέξει πολλά ονόματα λεμεσιανών γλεντζέδων, οι οποίοι ήταν ουσιαστικά οι προπομποί των κανταδόρων.

Η έρευνα του Τότη Μανδαλιού έφερε στο φως ότι οι αυτοί οι γλεντζέδες τραγουδιστές, τριγυρνούσαν από το 1885 σε μπακαλοταβέρνες, κουρεία και πανδοχεία τραγουδώντας. «Ο προπομπός των κανταδόρων ήταν ο γλεντζές ο λεμεσιανός, που πηγαίνοντας πεζός από ταβέρνα σε ταβέρνα, τραγουδούσε στα σοκάκια της πόλης» υποστηρίζει ο Τότης Μανδαλιός. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες που συνέλλεξε, αυτοί γλεντζέδες ξεκινούσαν από τις ταβέρνες του λιμανιού κοντά στο Μιναρέ (στο δυτικό άκρο της Αγίου Ανδρέου) και πορεύονταν μέχρι την Πλατεία Ηρώων (τότε πλατεία Κεσογλουθκιών). «Με κιθάρες και μαντολίνα οι καλοί αυτοί τραγουδιστές ξεκινούσαν με τα όργανα τους τραγουδώντας, να πάνε στις ταβέρνες να πιούν, να διασκεδάσουν σπάζοντας με αυτό τον τρόπο την μονοτονία εκείνης της εποχής». Ο Τότης Μανδαλιός μας εξήγησε ότι η Λεμεσός το 1895 ήταν μια πόλη χωρίς φώτα, σκοτεινή ιδίως το χειμώνα. Χωρίς νερό στα σπίτια, αλλά με βρύσες σε ορισμένα καντούνια. Το χειμώνα οι δρόμοι ήταν λασπωμένοι και το καλοκαίρι όλο σκόνης. «Ίκανοποιούσαν το κέφι τους με αυτό τον τρόπο, διότι δεν είχαν κάπου να πάνε. Που αλλού είχε να πάει αυτή η νεολαία που ήθελε μια καλλιτεχνική εκτόνωση;» συμπλήρωσε. Έτσι δημιουργήθηκαν αυτές οι ομάδες τραγουδιστών, γλεντζέδων, οι οποίες δεν είχαν όνομα όπως οι σημερινές ομάδες κανταδόρων. Απλώς τραγουδούσαν στους δρόμους όπως τους νομάδες. Όπως προέκυψε από την έρευνα του Τότη Μανδαλιού ένας τέτοιος γλεντζές ήταν γιατρός Λουδοβίκος Καστάν. Στον γιατρό άρεσε τόσο πολύ το τραγούδι, που πολλοί έλεγαν ότι τραγουδούσε και στους ασθενείς, όταν τους εξέταζε. Γνωστότατος γλεντζές ήταν ο εθνικός μας ποιητής Βασίλης Μιχαηλίδης που υπήρξε άνθρωπος της ταβέρνας, εραστής της νύκτας και του καλού φαγητού. Ο Τότης Μανδαλιός έκανε ιδιαίτερη αναφορά στον Παναγιώτη Χριστοφίδη που είχε εργαστεί στην Αλεξάνδρεια κι επέστρεψε στη Λεμεσό το 1890. Ο Χριστοφίδης διατηρούσε κουρείο και ήταν ταυτόχρονα πρακτικός γιατρός. Επειδή είχε πολλή πελατεία και τραγουδούσε καλά, κατέστη σύμφωνα με τις μαρτυρίες υπεύθυνος μίας ομάδας γλεντζέδων τραγουδιστών, η οποία ξεκινούσε από το κουρείο του. Για τον Παναγιώτη Χριστοφίδη γράφει στο βιβλίο του και ο Κώστας Πηλαβάκης. Άλλοι μεταγενέστεροι γνωστοί γλεντζέδες τραγουδιστές (γύρω στο 1915), ήταν ο Ευελθων Γ. Πιτσιλλίδη δικηγόρος και ποιητής, τα αδέρφια Προκόπης και Κωστής Χατζημιλτής και οι έμποροι μπαγαιάδων κι εργαλείων Γιάγκος Τσάρνος και Γιώργος Σολωμόνιδης .

γεννηθηκε
στην Αραφίτα

Σύμφωνα με τον Τότη Μανδαλιό οι ομάδες γλεντζέδων που ξεκίνησαν γύρω στο 1895 και τραγουδούσαν πρίμο σεκόντο με συνοδεία κιθάρας και μαντολίνου, με την πάροδο των χρόνων μετεξελίχθηκαν σε ομάδες κανταδόρων.

Ο ίδιος θεωρεί ότι οι οργανωμένες ομάδες κανταδόρων ξεκίνησαν τον καιρό του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου. «Προσωπικά πιστεύω ότι οι χορωδίες οι τετράφωνες με πιο ψηλό επίπεδο, ξεκίνησαν με τον Γιώργο Μουτσοχίτο το 1939. Αυτή η χορωδία προσπαθούσε να είναι τετράφωνη, πιο μελωδική και ωραία», μας είπε ο κύριος Μανδαλιός, προσθέτοντας πως ο Μουτσοχίτο που ήταν μουσικός έφυγε από την Κύπρο και διέπρεψε στο Χόλυγουντ.

Κατά τον Τότη Μανδαλιό η ρίζα αυτού του λαϊκού πολιτισμού που λέγεται Κανταδόροι δεν πρέπει να ξεφύγει από εκείνο που δημιουργήθηκε πριν 120 χρόνια. Γι' αυτό ορισμένοι λεμεσιανοί με πείσμα συνεχίζουν να κρατούν ζωντανό αυτό τον πολιτισμό. Όπως μας είπε, υπάρχει σήμερα μια ομάδα λεμεσιανών γλεντζέδων, οι οποίοι κάθε Δευτέρα, τραγουδούν σε μία ταβέρνα της αρεσκείας τους. Ονομάζεται η παρέα της Δευτέρας ή οι Κανταδόροι της Δευτέρας. Τα μέλη της μαζεύονται και τραγουδούν στους δρόμους της Λεμεσού καθ' οδών προς την ταβέρνα. Η ταβέρνα που επιλεγούν, γεμίζει πάντοτε με κόσμο που πάει να τους ακούσει. «Αυτοί για μένα είναι οι πραγματικοί κανταδόροι που συνεχίζουν το αγνό εκείνο πνεύμα του κανταδόρου, του τραγουδιστή του 1900» μας τόνισε ο Τότης Μανδαλιός.

Επανερχόμενος στο 1885-1900 εξέφρασε την θέση ότι εκείνοι οι γλεντζέδες, τραγουδούσαν «εις πείσμα» των κακών συνθηκών που υπήρχαν τότε (τις περιγράψαμε πιο πάνω), ενώ οι νοικοκύρηδες όταν τους άκουγαν, έβγαιναν έξω στο δρόμο και τους κερνούσαν. «Εκείνο τον καιρό δεν υπήρχε κόκα κόλα κι αυτά τα πράγματα. Τους κερνούσαν καφεδάκι, κονιάκ. Μεζέδες που υπήρχαν στο σπίτι, χαλούμι, ελιές, τυρί. Με λίγα λόγια φιλοξενούσαν τους κανταδόρους έξω από το σπίτι τους, απλά και μόνο για να τους ακούσουν να τραγουδούν. Διότι δεν υπήρχαν άλλες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, ήταν μόνο αυτοί!».

Ο κύριος Μανδαλιός εκτιμά ότι ο κανταδόρος ο σημερινός δεν βγαίνει στους δρόμους και στα σοκάκια να τραγουδήσει, διότι δεν έχει ποιου να τραγουδήσει. Υποδεικνύει πως στην εποχή του οι κανταδόροι τραγουδούσαν στις πόρτες. «Μεταξύ του ξοπορτιού και της πόρτας υπήρχε μικρός τείχος με δέντρα και γιασεμιά. Το περιβάλλον σε ενέπνεε να πας να τραγουδήσεις κάποιου ή κάποιας.

Τραγουδούσαμε τότε στα σοκάκια και μπροστά στα σπιτάκια τα ωραία. Τώρα το σπιτάκι έγινε πολυκατοικία και από κάτω έχει χώρο στάθμευσης με 15 αυτοκίνητα. Δεν μπορείς να πας να τραγουδήσεις, δεν σε εμπνέει και ύστερα ποιος θα σε ακούσει στον 6^ο ή στον 8^ο όροφο;».

Ο ίδιος αναπολεί την μπακαλοταβέρνα της εποχής, στην πλατεία Κεσογλουδικών ή στο λιμάνι, που πρόσφερε αντί το κονιάκ στο μπουκάλι, τα λεγόμενα ποτηράκια. Ο αριθμός τους ανάλογος με το πόσο ποτό σήκωνε ο πελάτης. Σέρβιραν τότε αυγό βραστό, στραγάλια, κουκιά με το άλας. Τα χόρτα ήταν πάνω στο τραπέζι αντί μέσα στο πιάτο. Υπήρχε βέβαια και το σουβλάκι, το σιεφταλί και το λουκάνικο. «Σήμερα δεν σε εμπνέει να συνδυάσεις το πνεύμα το παλιό με το σημερινό διότι δεν υπάρχουν εκείνες οι καταστάσεις του παλιού του καιρού να σε βοηθήσουν. Οι ταβέρνες έγιναν όπως έγιναν, οι μπακαλοταβέρνες μετατράπηκαν σε σουπερμάρκετ οπότε μοιραία το πνεύμα του παλιού τραγουδιστή, γλεντζέ δεν υπάρχει σήμερα, έχει χαθεί». Ο Τότης Μανδαλιός υπέδειξε ωστόσο ότι γίνονται μεγάλες προσπάθειες και μέσω του Δήμου, να δημιουργηθεί για το Καρναβάλι, ένας χώρος με όλες αυτές τις θύμησες του παλιού κανταδόρου. Θεωρεί πως αυτό είναι κάπως δύσκολο, αλλά μπορεί να γίνει!

Η συνέντευξη με τον Τότη Μανδαλιό έκλεισε με δύο κάπως αστεία περιστατικά που μας διηγήθηκε: «κατά το 2ο παγκόσμιο πόλεμο (γύρω στο 1945) τραγουδούσε μια ομάδα κανταδόρων στο Δημόσιο Κήπο της Λεμεσού. Εκείνο τον καιρό είχε επιβληθεί το λεγόμενο Blackout. Δεν επιτρεπόταν να κυκλοφοράς τη νύκτα λόγω του πολέμου και του φόβου των Γερμανικών αεροπλάνων που ξεκινούσαν από τη Ρόδο για βομβαρδίσουν, (όπως και βομβάρδισαν την ΚΕΟ). Μια ομάδα Αστυνομικών με Άγγλο λοχία επικεφαλής και δύο επικουρικούς Τούρκους πήγαν να συλλάβουν τους κανταδόρους γιατί τραγουδούσαν παράνομα το βράδυ. Κάποιος από τους κανταδόρους είπε στον Τούρκο Αστυνομικό. «Κοίταξε αγαπητέ μου εμείς τραγουδούμε ριαπο ριαπο (που σήμαινε σιγά και ωραία). Ο Τούρκος όμως θεώρησε πως τον κοροϊδεύανε, αφού δεν είχαν πιάνο μαζί τους και τους συνέλαβε».

Η δεύτερη ιστορία έχει ως εξής: «Το 1910 μία ομάδα Κανταδόρων ξεκίνησε τραγουδώντας από τις ταβέρνες του λιμανιού και πήγαινε προς την πλατεία Κεσογλουδικών, μέσω της Αγίου Ανδρέου. Κάποια στιγμή εντόπισαν στο μπαλκόνι κάποιου φίλου τους, ένα μεγάλο κομμάτι αρνίσιο κρέας. Για να του κάνουν πλάκα ανέβηκαν στο μπαλκόνι, το άρπαξαν κι έφυγαν. Αυτός όταν αντιλήφθηκε την κλοπή

επρόκειτο να καταγγείλει την υπόθεση στην αστυνομία. Τότε οι γλεντζέδες του επέστρεψαν το αρνί και μάλιστα κάθισαν όλοι μαζί και το έφαγαν».